

Paper over het Heilig Avondmaal

N.B.: Dit is een stuk uit 2009. Gemeentelieden die geen belijdenis hadden gedaan, waren toen in de praktijk al welkom aan het Avondmaal, maar dit was nog niet geformaliseerd. Dit gesprekspaper was de basis voor een serie gesprekken in de kerkenraad en later een gemeente-avond, waarin het besluit werd genomen om het Avondmaal formeel open te stellen voor kerkgangers die geen belijdend lid zijn.

1. Wat betekent het avondmaal voor ons?

Dit gespreksstuk is bedoeld om in de kerkenraad een proces van bezinning op gang te brengen over het avondmaal. Er klinken in de gemeente en onder de kerkenraadsleden van tijd tot tijd vragen, over de goede vorm van het avondmaal, over de avondmaalsliturgie, en over het toelatingsbeleid. Om op die vragen goed te kunnen reageren, moeten we voor onszelf helder maken, wat het Avondmaal voor ons betekent. We moeten ons afvragen hoe de vormen waarin we het vieren, samenhangen met ons geloof. Pas dan kunnen we bepalen wat absoluut zo moet blijven, en wat misschien wel anders kan, of anders moet.

• **Misschien kunnen we een gesprek over het Avondmaal het beste beginnen met een uitwisseling van wat we persoonlijk aan het Avondmaal beleven: wat het betekent voor ons geloof.** Dat is een teer onderwerp. Maar alle emoties die mogelijk zullen opspelen bij het bespreken van de vorm waarin we avondmaal vieren, komen daar vandaan.

2. De kern en de vormen

We vieren het avondmaal als een symbolische maaltijd die door Jezus, onze Heer, is ingesteld en die zijn leerlingen tot een vaste praktijk hebben gemaakt in de christelijke gemeente.

Maar de vormen waarin dat gebeurde, waren vanaf het begin heel divers. Al in het Nieuwe Testament kom je verschillende avondmaalsvormen tegen. Over een toelatingsbeleid lezen we daar niets, over een liturgie ook niet. Wél lezen we herhaaldelijk over problemen rond de waardige viering van het avondmaal. Er moet telkens gezocht worden naar een vorm die in de gegeven situatie past bij de inhoud.

Een paar dingen staan vast: er wordt brood en wijn uitgereikt, en dat zijn tekenen van Jezus die zichzelf prijsgeeft om ons met Hem en met God te verbinden. Het avondmaal verbindt ons naar lichaam en ziel met de liefde van God die openbaar is geworden in het leven en lijden van Jezus, in zijn dood en opstanding.

Hoe brood en wijn worden uitgereikt, en aan wie en hoe vaak - dat is per plaats en per tijd verschillend geweest. Ook in de protestantse kerken is dat vanaf de Reformatie altijd weer een punt van discussie geweest. Zo is er bijvoorbeeld een wereld van verschil tussen de avondmaalsvieringen zoals Calvijn ze invoerde, en de praktijk van strikte calvinisten nu.

Onze kerkorde regelt een aantal zaken rond het avondmaal, maar laat ook veel zaken over aan de plaatselijke gemeente.

De 'ideale' avondmaalsviering bestaat niet. Het zal altijd zoeken blijven naar manieren om de inhoud voelbaar te maken, om dicht bij de kern te komen. Het is zoeken naar een vorm die 'geleidend' is voor de inhoud, een manier van vieren die niet tussen de mensen en de kern van de zaak in komt te staan. Elke vorm, ook de beste, kan mettertijd verstarren of storend worden. Paulus voerde rond het jaar 50 al

veranderingen door in de avondmaalspraktijk in Korinte, omdat het zoals het toen ging niet meer werkte.

Het is ook altijd zoeken naar een waardige manier van vieren, met zo min mogelijk loos gedoe, met zoveel mogelijk ruimte en stilte voor ieders gelovige beleving. We oefenen in het avondmaal gemeenschap, maar dat mag een benauwende gemeenschap zijn.

Kortom: als het om de vormen gaat, zal het altijd behelpen blijven. Dat is nooit anders geweest.

3. Twee bijbelse modellen

In het Nieuwe Testament speelt de maaltijd van de Heer een grote rol. De evangelisten beschrijven Jezus' laatste maaltijd met zijn leerlingen in de bovenzaal. Dat geldt als de eigenlijke instelling van het christelijke avondmaal. Paulus citeert de 'inzettingswoorden' die Jezus toen bij brood en beker heeft uitgesproken. Paulus was daar niet bij, maar hij citeert het zoals hij het zelf heeft horen doorvertellen (1 Korintiërs 11:23-25). Omdat Paulus zijn brieven schreef vele jaren voordat het eerste evangelie werd geschreven, staat hij er in zekere zin dichter bij dan de evangelisten. Maar de evangeliën zinspelen vaker op het avondmaal. De wonderbare spijzigingen worden opzettelijk verteld als een avondmaalsverhaal: Jezus 'nam het brood, dankte, brak het en gaf het zijn discipelen'. En de manden met brood die na de spijziging overblijven, verwijzen naar de leerlingen die later in de gemeenten de maaltijd van de Heer zullen vieren: twaalf manden voor de apostelen bij de eerste spijziging, zeven manden voor de diakenen bij de tweede keer.

Ook het verhaal over de Emmaüsgangers is een avondmaalsverhaal, waarbij Jezus zelf het brood breekt.

Zo komen we het avondmaal tegen als een besloten maaltijd met de leerlingen, en als een open maaltijd met de grote menigte. Als de apostelen na Pinksteren brood-brekend langs de huizen gaan, vieren ze avondmaal in de wijde kring van allen die op de boodschap afkomen en allen die honger hebben.

Later in de kerk hebben die twee modellen elkaar afgewisseld: in sommige perioden was het avondmaal voor iedereen die verlangt naar kracht en troost uit de hemel; maar er waren ook tijden en plaatsen waarin het avondmaal alleen was voor de ingewijden, de beproefde gelovigen.

• **Voor ons is de vraag, welk model het meest na aan ons hart ligt en het meest voedend is voor ons geloof.** Geen van beide modellen is het enig juiste, maar het is wel belangrijk om te zien dat het voor de praktijk veel uitmaakt, welk model je volgt.

4. Wanneer vieren we het avondmaal?

Uit het boek Handelingen krijgen we de indruk dat in de eerste gemeente in Jeruzalem dagelijks in tal van huizen de maaltijd van de Heer gevierd werd. Er werd een echte maaltijd gebruikt, evenals bij Jezus' laatste avondmaal. Het avondmaalsritueel, met een brood en een beker wijn en de inzettingswoorden, vond ter afsluiting van de maaltijd plaats.

Het lijkt erop dat Paulus de eerste was die, in zijn brief aan de Korintiërs, ervoor pleit om het 'heilig avondmaal' los te maken van de gewone maaltijd om onwaardige taferelen te voorkomen (1 Kor 11:34). Hoe vaak de Korintiërs avondmaal vierden

(dagelijks of wekelijks) is niet bekend. Kerkgebouwen bestonden nog niet, dus het gebeurde bij iemand aan huis of ergens buiten.

In de vijftienhonderd jaar tussen Paulus en de Reformatie werd het avondmaal (de communie) in principe in elke kerk elke dag gevierd, maar steeds minder mensen deden er dagelijks aan mee. In de eeuwen vóór de Reformatie gingen de meeste katholieken alleen met Pasen te biecht en ter communie. De communie vond wel elke dag plaats, maar de pastoor was meestal de enige deelnemer. Wie meedeed, moest zuiver van hart zijn en met God in het reine – en mensen vonden het al pittig genoeg om zich elk jaar één keer aan zo'n zelfonderzoek te onderwerpen.

Calvijn vond dat het avondmaal in elke zondagse kerkdienst moest worden gevierd. Maar hij kreeg zijn kerkenraden daar niet in mee: die gingen liever, net als de meeste katholieken, voor eenmaal per jaar. Als compromis stemde Calvijn in met eenmaal per maand, en waar ook dat nog op grote weerstand stuitte, stelde hij dat viermaal per jaar het absolute minimum zou moeten zijn.

Gek genoeg is het in de streng-calvinistische kerken bij dat absolute minimum gebleven, zeer tegen de bedoeling van de kerkhervormer in. Een wekelijkse avondmaalsviering maakt zichtbaar en voelbaar dat we nooit zonder de kracht van Christus en de genade van God kunnen leven.

• Waarom vieren wij niet elke week het avondmaal? Daar hebben we redenen voor – maar het is goed om die voor onszelf helder te maken.

Buiten de 'gewone' avondmaalsvieringen in de kerk wordt het avondmaal in sommige kerken ook wel in bijzondere situaties gevierd: bij een ziekbed of sterfbed, bij een huwelijk of een huwelijksjubileum, of ter bezegeling van het bijleggen van een conflict. Als predikanten in onze kerk een scholingsweek hebben op ons seminarie Hydepark in Doorn, wordt zo'n verblijf dikwijls met een avondmaalsviering in de kapel afgesloten. We drukken daarmee uit dat we het niet zomaar goed hebben als mensen onderling, maar dat we onze gemeenschap zien als gedragen door Gods goedheid en genade.

5. Manieren om 'aan tafel te gaan'

We kennen in de christelijke kerk drie hoofdvormen van avondmaalsviering: zittend aan tafel, lopend, en in de kring.

Toen het avondmaal nog verbonden was met een gewone maaltijd, werd het natuurlijk altijd liggend of zittend gevierd, aan tafel of in het gras. Zodra de kerk een massale beweging werd, dus na het jaar 313, werd de tafelviering praktisch onmogelijk omdat er honderden of duizenden mensen naar de kerk kwamen. Zo is de lopende viering er gekomen. De viering aan tafel werd 'her-ontdekt' door de Nederlandse vluchtelingengemeente in Londen in de 80-jarige oorlog. Avondmaal aan tafel is sindsdien een typisch Nederlandse aangelegenheid, die je buiten ons land alleen tegenkomt in kerken die Nederlandse wortels hebben, dus vooral in Zuid-Afrika en in Schotland.

De bedoeling van avondmaal-aan-tafel was wel altijd dat iedereen in één keer kon aanzitten: anders is de gemeenschap al bij voorbaat weer opgedeeld. Bijvoorbeeld in de Grote Kerk in Dordrecht werden achter het koorhek lange tafels opgesteld voor honderden gemeenteleden. De praktijk van meerdere tafelgangen na elkaar heeft nooit in de bedoeling van de bedenkers gelegen.

In veel kleine protestantse gemeenschappen overal ter wereld wordt het avondmaal in een staande kring gevierd. De vorm is een kwestie van praktische mogelijkheden,

maar het is wel belangrijk dat ze uitdrukking geeft aan het feit dat Christus ons onderling verbindt tot één gemeenschap.

6. Wie is er welkom?

In de Bijbel vinden we geen enkele aanwijzing dat de eerste christelijke gemeenten een toelatingsbeleid voor het Avondmaal hadden. Paulus komt in 1 Korintiërs 11 op voor een waardige wijze van avondmaal houden, maar uit zijn opmerkingen blijkt al dat in principe iedereen meedeed. Paulus roept niet op om mensen uit te sluiten, hij roept op tot ander gedrag tijdens het avondmaal omdat het er in Korinte blijkbaar asociaal aan toe ging.

In de eerste eeuwen ná Paulus, misschien onder de druk van de vervolgingen, werd het avondmaal in veel gemeenten een geheim ritueel dat alleen voor de meest ingewijden was. Wie niet was ingewijd, mocht er zelfs niet op afstand bij zitten: voordat de avondmaalsviering begon, werden de niet-ingewijden weggestuurd. Dat leidde tot extra vervolgingen, want er deden rare praatjes de ronde over het avondmaal: er werd schijnbaar mensenvlees gegeten en bloed gedronken.

Na deze periode van 'gesloten avondmaal' kwamen de vroege middeleeuwen, toen het juist weer heel open toeging omdat iedereen christen werd. Wie gedoopt was en het vormsel had ontvangen (dus iedereen boven de 12 jaar) mocht deelnemen. De wijn werd niet meer uitgereikt, omdat talloze armen alleen al voor die slok wijn naar de kerk zouden komen. Ter voorbereiding op het avondmaal (de communie) werd de biecht ingesteld, zodat mensen niet zomaar gedachteloos zouden deelnemen, maar zouden breken met zondig gedrag en zouden beseffen dat ze in Gods genade leefden.

Doordat geestelijke ambten in de late middeleeuwen voor geld te koop waren, sloeg ook rond biecht en 'aflaat' de corruptie toe. Vele mensen gingen nauwelijks meer ter communie. De Reformatoren stelden ook op dat gebied orde op zaken. Ze riepen alle kerkleden op om weer geregeld aan het avondmaal deel te nemen, maar ook om hun leven daardoor te laten veranderen.

Iedereen die belijdend lid was, nam aan het avondmaal deel – maar belijdend lid was je doorgaans al vanaf je twaalfde of dertiende levensjaar. In de gemeenten van Johannes Calvijn werd je door de kerkenraad toegelaten als belijdend lid als je de Tien Geboden, het Onze Vader en de Apostolische Geloofsbelijdenis kon opzeggen. Een ouderling kwam bij de twaalfjarigen thuis de test afnemen, en daarmee was je 'belijdenis' een feit. Ook in de gemeenten van Luther lag de leeftijd voor toelating rond de 12 jaar.

Eén of twee generaties na Calvijn begon met name in Nederland de 'Nadere Reformatie', een beweging die mensen juist opriep om *niet* zomaar aan het avondmaal te gaan, maar alleen als je heel erg overtuigd was dat Gods genade speciaal voor jou bestemd is. De beklemmende sfeer die traditioneel bij het streng-protestantse avondmaal hoort, komt daarvandaan. In feite druist die 'afhoudende' praktijk dwars in tegen alles wat de kerkhervormers hebben gezegd en gedaan.

Volgens Luther en Calvijn zouden alle gemeenteleden vanaf 12 jaar moeten deelnemen aan het avondmaal, het liefst elke week – als een vorm van geestelijke hygiëne, een ondersteuning van de dagelijkse bekering tot God.

Toen in Nederland de grondwet van 1815 bepaalde dat een Nederlands staatsburger pas op de leeftijd van 18 jaar de 'jaren des onderscheids' bereikte, werd dat ook voortaan de leeftijd om belijdend lid van de kerk te worden. De beslissing om

belijdend lid te worden valt zodoende niet voor maar na de puberteit. Mettertijd werd daardoor ook de drempel om belijdenis te doen steeds hoger. In alle omliggende landen ligt die leeftijd nog altijd bewust vóór de puberteit, dus tussen de 12 en 14 jaar, ook in strenge protestantse kerken.

Onze kerkorde draagt de kerkenraden op om zelf te beslissen over de nodiging tot het avondmaal. Daarbij zijn er volgens de kerkorde twee mogelijkheden: alleen belijdende leden uitnodigen, of alle doopleden.

Vanuit de gedachte aan de wonderbare spijziging zou het voor de hand liggen als er een derde mogelijkheid zou zijn: iedereen toelaten die op dat moment het verlangen voelt om de kracht van Christus en de liefde van God te ontvangen.

In De Ark worden, volgens de nu geldende plaatselijke regeling, alleen belijdende leden tot het avondmaal genodigd. Maar in de gesprekken die ik had toen ik beroepen was, werd mij gezegd dat alle doopleden welkom waren, behalve de kinderen. In de praktijk nemen in De Ark inderdaad ook niet-belijdende kerkleden deel aan het avondmaal. Maar wanneer houdt iemand dan op, kind te zijn, en mag zij/hij dus deelnemen? Waarom mag een gedoopt lid van 16 niet meedoen en een gedoopt lid van 60 wel?

• Handhaven we de plaatselijke regeling die stelt dat alleen belijdende leden genodigd worden, of kiezen we voor de andere formulering, dat alle gedoopte leden van de kerk genodigd worden?

• Hoe denken we over de nodiging in de praktijk? In welke bewoordingen hoort die plaats te vinden? En hoe gaan we ermee om als we zien dat er mensen deelnemen die volgens onze regels niet uitgenodigd worden? Wat is (in onze overtuiging) een gelovige omgang met zulke situaties?

7. Hoe zit het met de kinderen

In kerken die uitgaan van de volwassendoop, dus doop op belijdenis, bestaat er geen verschil tussen doopleden en belijdende leden. Dat verschil bestaat bij ons omdat we de kinderdoop toepassen. Vanuit de gegevens in de Bijbel kun je niet eenduidig kiezen voor kinderdoop of volwassendoop, want er was in bijbelse tijden, lijkt het wel, een gemengde praktijk die niet in regels was vastgelegd. Zo weten we ook niet of er destijds kinderen deelnamen aan het avondmaal. Ze waren er vast wel bij: bij de eerste generatie christenen was de 'avondmaalsviering' de afsluiting van een echte maaltijd. Net als bij de wonderbare spijziging zullen de kinderen wel meegegeten hebben. Kregen ze ook dat stuk brood dat de verbinding met Jezus verbeeldde, en dronken ze uit die beker die in zijn naam werd rondgegeven? Dat kunnen we onmogelijk weten, en de praktijk zal ook niet op alle plaatsen hetzelfde zijn geweest.

• Wat zijn de redenen die we tot nu toe hebben om kinderen *niet* toe te laten tot het avondmaal?

Zelf zie ik veel dat pleit vóór deelname van kinderen aan het avondmaal. Het is belangrijk dat we het geloof van kinderen voor vol aanzien. Kinderen kunnen de kracht en steun van het avondmaal ook net zo hard nodig hebben als volwassenen, want de noodzaak om als gelovige keuzes te maken speelt dagelijks op het schoolplein, en kinderen delen (soms zonder dat hun ouders het beseffen) in alle echte zorgen van het volwassen bestaan.

Aan de andere kant is het misschien belangrijk als kinderen in fasen naar volle deelname aan het kerkelijk leven kunnen toegroeien, zodat die ontwikkeling samen opgaat met het groter-worden. Als je vanaf het begin al aan alles mag meedoen, valt er niets meer te bereiken en zijn er geen 'overgangsrитуelen' meer. In de rooms Katholieke traditie geldt de eerste communie als een belangrijk overgangsrитуeel, dat ook aangeeft dat een kind een 'groot kind' is geworden, want vanaf nu mag het deelnemen. Voor kinderen is zo'n fasering misschien wel heel belangrijk.

In de rooms Katholieke kerk lopen kleine kinderen vaak wél mee naar voren bij de communie. Ze ontvangen niet het brood, maar worden met handoplegging gezegend (zoals Jezus de kinderen zegent).

• **Als we zouden besluiten om doopleden tot het avondmaal te nodigen, zouden we ons moeten afvragen, wat een zinnige en waardige manier zou kunnen zijn om voor jonge gemeenteleden stapsgewijs de toegang tot het avondmaal te openen.** Bijvoorbeeld: tot negen jaar de zegen, dan tot twaalf of veertien jaar alleen het brood en daarna ook de beker.

Bij deelname van doopleden hoort ook avondmaalscatechese, waarin zowel de diepe betekenis van het avondmaal als de hier geldende praktijk worden uitgelegd. Zo'n catechese van één avond of middag zou bijvoorbeeld tweemaal per jaar moeten worden aangeboden, afgestemd op kinderen maar ook open voor volwassenen, en we zouden duidelijk moeten maken dat we écht van onze doopleden verwachten dat ze daar een keer aan deelnemen. Ouders met kinderen kunnen er op gezette momenten direct voor uitgenodigd worden. Ook belijdende leden zouden welkom moeten zijn om hun denken over het avondmaal weer eens op te frissen of te verdiepen.

8. Wat voor brood en wat voor wijn?

Het lijkt een volslagen bijzaak met wat voor brood en wijn het avondmaal gevierd wordt. Toch zou het heel wat beroering geven als we daarin een andere keuze zouden maken dan gewoonlijk. En het geval wil dat de Nederlandse protestanten zowel met het brood als met de wijn uit de pas lopen met de overgrote meerderheid van de christelijke kerken.

Omdat brood en wijn bij het avondmaal tekenen zijn van de levenskracht van Jezus Christus, heeft de kerk er ooit voor gekozen om er het zuiverste brood en de zuiverste wijn voor te gebruiken, zonder enige toevoeging, als teken van de zuiverheid van Christus. Vandaar in de Katholieke traditie de hostie van ouwel: dat is tarwebloem met water, meer niet. In kloosters wordt soms elke dag voor de communie een ongerezen brood gebakken van zuiver tarwebloem en water. Dat is indrukwekkend zuiver van smaak, echt puur brood, en dat helpt je om te beseffen dat het om de puurheid van het leven met God gaat.

Ons wittebrood heeft ook die oorsprong, maar dat is natuurlijk allesbehalve zuiver: er zit melk in, en broodverbeteraar en conserveermiddel. Toen ik in Rotterdam eens opmerkte dat ik het raar vond dat we voor het avondmaal het meest ongezonde brood gebruiken, reageerden vooral ouderen geschokt: voor hen was witbrood bij uitstek het 'brood uit de hemel' vanwege de voedseldroppings na de hongerwinter in 1945, waarbij volgens het verhaal Zweedse wittebroden werden gedropt. Het witbrood had dus een sterke gevoelswaarde voor die mensen. Zelf zou ik het erg

waardevol vinden als gemeenteleden het brood voor het avondmaal speciaal zouden bakken van zuivere bloem.

Voor het avondmaal wordt wereldwijd in bijna alle kerken witte wijn gebruikt. Dat heeft twee redenen: ten eerste is witte wijn zuiverder dan rode, omdat het wijn zonder toevoeging is. Zuiver druivensap, ook van rode druiven, is nooit rood als de tannine uit de druivenschil niet apart wordt toegevoegd. Maar wat net zo belangrijk is: het 'bloed van Christus' waarvan de wijn het teken is, is niet het bloed van de wraak en het bloedvergieten. Het is, met een beeld uit Openbaring, het bloed waarin de heiligen hun klederen wit wassen. Ik heb tweemaal een avondmaalsbeker zien omvallen, waardoor een wit tafellaken opeens rood doordrenkt is: dan voel je de afschuw van de mensen, want dat oogt als een bloedbad. Het bijzondere van de weg van Jezus is dat hij niet om wraak heeft geroepen, maar zijn vijanden gezegend heeft. Daarom is de symboolkleur van zijn gaven niet rood, maar wit.

Er worden in kerken ook wel vragen gesteld bij het gebruik van alcohol bij het avondmaal. In veel kerken staat altijd een beker druivensap klaar voor mensen die geen alcohol mogen gebruiken, voor kinderen en (ex-)alcoholverslaafden. In sommige kerken is men helemaal op druivensap overgegaan, om geen verschil te hoeven maken.

Een ander discussiepunt in veel kerken is het drinken uit de éne beker – daartegen rijzen soms bezwaren uit het oogpunt van hygiëne. Aan de andere kant is het rondgaan van een beker waaruit allen drinken een belangrijk symbool van gemeenschap en lotgenootschap. Drinken uit kleine bekertjes, zoals hier en daar gebeurt, maakt wel erg zichtbaar dat mensen niet met elkaars lot besmet willen worden, dus lief en leed niet willen delen. De vraag is dan wel, hoe we omgaan met onze verantwoordelijkheid om besmetting zoveel mogelijk te beperken. In het verleden werd daarom in veel kerken gekozen voor zilveren bekers en wijn met een hoog alcoholpercentage. In sommige kerken wordt een wijde beker gebruikt waarin mensen het brood indopen, zodat ze mét het brood de wijn tot zich nemen.

• **De vraag is, welke van deze zaken we echt belangrijk vinden.** Het gaat om zorgvuldige vormgeving, met liefde en gevoel voor de diepe betekenis van het avondmaal; maar het is nooit goed om alles opeens anders te gaan doen.

9. De avondmaalsliturgie

Vroeg in de 17^e eeuw, toen heel Nederland moest worden opgevoed in het nieuwe protestantse denken, werden voor doop en avondmaal 'formulieren' geschreven waarin de betekenis van de sacramenten uitvoerig uit de doeken werd gedaan. In rechtzinnige kerken worden die lange formulieren nog steeds voorgelezen, inclusief de gebeden die er deel van uitmaken. De inhoud van die teksten is voor een groot deel zo gek nog niet, maar de vorm en de taal scheppen afstand. Ze zijn ook afgestemd op een 17e-eeuws levensgevoel en op de kerkelijke situatie van destijds. Omdat er vanuit de Bijbel over het avondmaal zóveel te zeggen is, vind ik het beter om in elke avondmaalsdienst, vanuit de Schriftlezing, één accent zwaar te laten wegen, en telkens weer een ander, zodat de rijkdom van het avondmaal stukje bij beetje aan bod komt.

In de afgelopen anderhalf jaar heb ik telkens bij het avondmaal één van de circa veertig tafelgebeden gebruikt die in ons Dienstboek staan. Het tafelgebed is een avondmaalsliturgie zoals die vanaf de vroege middeleeuwen (6e, 7e eeuw) gebruikelijk was. Het doorloopt een vast stramien: lof aan God de Vader, dank voor Jezus Christus, en de bede om de Heilige Geest.

Zoals de gebeden in het dienstboek staan, worden de gesproken onderdelen telkens door de gemeente beantwoord met gezongen gedeelten of responsies. In de laatste avondmaalsvieringen heb ik daarom het gebed met coupletten uit een passend gezang laten afwisselen. Dat maakt de gemeenteleden tot actieve deelnemers aan het gebed.

• **Het is goed als we in de kerkenraad de hele avondmaalsliturgie nog eens doornemen.** Het is belangrijk dat we proberen bij onszelf na te gaan, welke dingen helpen om het avondmaal diep te ervaren, en welke dingen eerder storend zijn. Dat zal niet voor iedereen hetzelfde zijn, maar het is wel goed om dat onderling uit te wisselen als we samen een begaanbare weg voor de gemeente willen zoeken.

10. Deelnemen is geloof belijden

Avondmaal is een symbolische handeling waarin we ons verbinden met Jezus Christus, ons toevertrouwen aan God en ons openstellen voor zijn kracht en goedheid. Je maakt samen zichtbaar wat geloven is: opstaan, gaan, samen leven uit één bron, het letterlijk tot alle cellen van je lichaam door laten dringen.

Avondmaal heeft ook een praktische functie: als teken van verzoening, van vrede met God en met elkaar, maakt het ook voelbaar dat die vrede er soms niet is. Het komt geregeld voor dat mensen vanwege een conflict eigenlijk niet samen aan het avondmaal kunnen gaan. Het avondmaal biedt dan een gelegenheid om dat conflict uit de wereld te helpen. Soms word ik gevraagd om daarin te bemiddelen, soms bied ik het zelf aan. De rest van de gemeente hoeft er niets van te weten, maar ik maak het van tijd tot tijd mee dat het avondmaal heel concreet de manier is waarop mensen samen in Gods naam belijden dat hun conflict voorbij is.

Daarvoor was ooit de zogenaamde *Censura morum* bedoeld, de zitting van een delegatie van de kerkenraad voorafgaand aan de avondmaalszondag, waar dingen die deelname aan het avondmaal blokkeren, ter sprake kunnen worden gebracht. De bedoeling was ooit niet om dan te bepalen of iemand wel of niet mocht deelnemen, maar om samen alles te doen wat nodig was om te maken dat de betrokkenen gezegend avondmaal konden vieren. Dan werkt het avondmaal heilzaam in op het samenleven van de mensen.

• **Het zou goed zijn om na te gaan hoe wij gespitst kunnen zijn op de mogelijkheden die het avondmaal biedt om slepende zaken of broeiende verhoudingen op te klaren.**

11. Hoe bespreken we dit in kerkenraad en gemeente?

Er worden in dit stuk veel aspecten van het avondmaal aan de orde gesteld. De vetgedrukte bespreekpunten hebben niet allemaal hetzelfde gewicht, maar het zou goed zijn als ieder van de kerkenraadsleden tevoren over die punten zou willen

nadenken. In een eerste vergadering zouden we vooral over de betekenis van het avondmaal voor ieder van ons persoonlijk kunnen spreken, in een tweede vergadering over de principiële punten (m.n. over deelname van doopleden en kinderen) en dan in een derde over de praktische zaken. In de loop van die tijd zouden we ook kunnen toewerken naar een gemeenteavond over het avondmaal. We zouden de gemeente via het kerkblad op de hoogte moeten houden van het feit dat we over deze dingen in gesprek zijn.
Ik hoop op een gezegende serie gesprekken!

21 juli 2009

Piet van Veldhuizen